

ТУРИЗМЪТ В ОБЛАСТ БЛАГОЕВГРАД: ПРЕГЛЕД НА СТРАТЕГИЯТА,
ПОЗИЦИЯТА И ПОСОКАТА НА РАЗВИТИЕ ЗА МАЛКИТЕ И СРЕДНИ
ПРЕДПРИЯТИЯ

*TOURISM IN BLAGOEVGRAD DISTRICT: A REVIEW OF THE
STRATEGY, POSITION AND DIRECTION OF DEVELOPMENT FOR SMES*

Мария Станкова
Mariya Stankova

Abstract: *Southwestern Bulgaria and the region of Blagoevgrad district have the potential to attract tourists with varied interests on the basis of natural beauty, unique nature, and preserved traditions. However, they should be clearly identified by particular indicators, and also to become subject to targeted marketing efforts. In this direction, this study focuses on the removal of the strengths, weaknesses, opportunities and threats faced by small and medium enterprises. Especially, because, within the considered territory, they are the backbone of the tourism and determine the direction and challenges to its development.*

Key words: *regional development, tourism, small and medium enterprises*

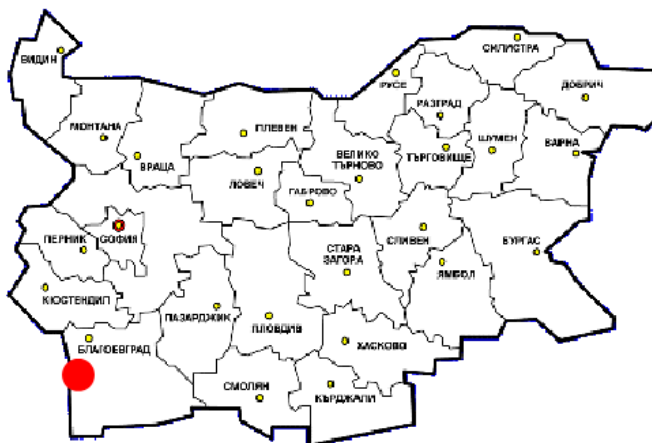
Област Благоевград е разположена в Югозападна България и е на трето място по брой общини. В териториалният ѝ обхват попадат 14 общини - Банско, Белица, Благоевград, Гоце Делчев, Гърмен, Кресна, Петрич, Разлог, Сандански, Сатовча, Симитли, Струмјани, Хаджидимово и Якоруда и 277 населени места. Територията на областта е 6449,5 кв. км и представлява 5,8% от територията на страната. Населението е 323 552 души при преброяването от 2011 г.¹ (при 341 245 жители, установени при предходното преброяване). В териториалният обхват на област Благоевград няма настъпили изменения за периода 2005-2012 г. Областта запазва границите си и не променя принадлежността си към Югозападния район (NUTS 2)² – фиг.1.

¹ <http://www.nsi.bg/census2011/pagebg2.php?p2=36&sp2=37&SSPP2=39>

² План за развитие на община Благоевград за периода 2004 – 2013 година, с. 9

Фигура 1

Позициониране на Благоевградска област като административна единица на картата на България

*Източник: http://www.aenergy.bitie-foundation.com/downloads/Ocenka_na_potenciala_na_VEI_Blagoevgradska_oblast.pdf,

Във физико-географско отношение разглежданата територия се отличава с определено разнообразие. Релефът е с подчертан планински характер и е предопределящ за социално-икономическото, селищното и инфраструктурното развитие. Югозападна България, област Благоевград е богата на водни ресурси, биомаса – дървесина, геотермална енергия и слънчева енергия и водна енергия³.

По данни за регионалните профили на административните единици в България⁴ област Благоевград показва добро развитие в условията, които предоставя за бизнеса, качеството на образованието и демографското развитие на населението. При все това, в сферата на инфраструктурата и здравеопазването областта изпитва трудности и не успява да предостави качествени резултати. Като цяло обаче, област Благоевград се отличава като административна единица, която успява да запази високо ниво на заетост на населението, да се приспособява

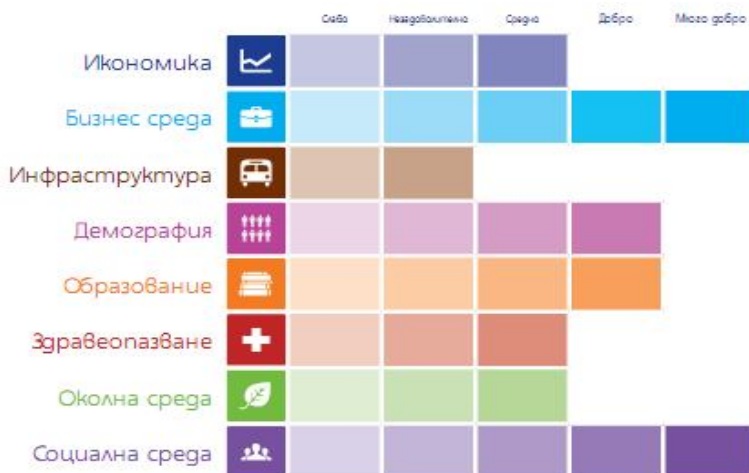
³ Оценка на потенциала на ВЕИ Благоевградска област, достъпна на адрес: http://www.aenergy.bitie-foundation.com/downloads/Ocenka_na_potenciala_na_VEI_Blagoevgradska_oblast.pdf

⁴ http://www.regionalprofiles.bg/var/docs/Profiles-2012/Blagoevgrad_2012.pdf, cc.45-49

към променящите се икономически реалности и да предоставя възможности на населението за нормален стандарт на живот, при все намаляващия му брой.

Фигура 2

Социално-икономически профил на област Благоевград

*Източник: http://www.regionalprofiles.bg/var/docs/Profiles-2012/Blagoevgrad_2012.pdf, с. 45

В резултат на проведено нарочно анкетно проучване с цел извеждане на профила на област Благоевград се установява, че оценката на респондентите е най-висока за индикаторите коефициент на заетост на населението на 15 и повече навършени години (вторият най-висок след столицата), както и за средните нива на изплатените суми по оперативни програми на ЕС към общините от областта към края на 2011 г. на човек от населението. Всички останали индикатори в тази категория са получили по-ниски от средните за страната стойности.

Брутният вътрешен продукт на човек от населението в областта през 2009 г. е с една трета под средния за страната, като най-близо е бил по стойност през 2003 г. (82% от средния), след която по този показател областта започва да изостава. През 2010 г. възлиза на 6 001 лв. на човек⁵. Коефициентът на заетост на хората над 15 г. нараства за

⁵ Регионален план за развитие на Югозападен район за периода 2014-2020 г., с. 18

периода 2000-2008 г., когато достига най-високите си стойности за областта и след това намалява до почти 54% през 2011 г. Въпреки това област Благоевград е на второ място по този показател, което се обяснява със силните сектори в областта - туризъм, шивашка промишленост, транспорт, преработваща промишленост и др. Наличието на два големи университета създава допълнително постоянна заетост. Областта обаче е с над три пъти по-ниски от средните за страната преки чуждестранни инвестиции на човек от населението през 2010 г. Съответно и средният доход на домакинство през 2010 г. е по-нисък – около 85% от средния за страната и близък по стойност с областите Ловеч и Монтана⁶.

Гъстотата на пътната мрежа е най-ниската за всички области и се обуславя от високопланинския релеф и липсата на средства за изграждане на повече общински пътища. През областта не преминава магистрален път. Очакванията са изграждането на магистрала „Струма“ да стимулира развитието на икономиката в региона. Предстои строежа на лотовете Дупница - Благоевград и Благоевград - Сандански в програмния период 2014 – 2020 г., което отчасти отлага ефекта до няколко години. Над 60% от пътищата в областта са третокласни, около 23% - второкласни, и 13% - първокласни. Особеностите на релефа са също и причина за изключително ниската гъстота на жп линиите. В областта има само 162 км жп линии, от които над 60% са електрифицирани. Поради особеностите на релефа територията на областта не е равномерно обслужена с жп транспорт, което изисква ефективното му допълване и координация с автомобилния транспорт. Реконструираната и електрифицирана жп линия София-Благоевград-Кулата осигурява високо качество на обслужването и на прилежащите общини от областта. Железопътните гари имат свободен капацитет, което е добра предпоставка за привличане на товари⁷. И в същото време областта е свързана с две от съседките си чрез четири ГКПП: с Македония при ГКПП Станке Лисичково и ГКПП Златарево-Ново село; и с Гърция при ГКПП Кулата-Промехон (железопътен и пътен) и ГКПП Илинден - Ексохи. Планирано е към 2020 г. изграждане на допълнителни ГКПП: с Македония при Симитли – Пехчево, Струмани – Берово и Черната скала; с Гърция: ГКПП Аврен-Митриски⁸.

⁶ http://www.regionalprofiles.bg/var/docs/Profiles-2012/Blagoevgrad_2012.pdf, cc.45-49

⁷ <http://www.regionalprofiles.bg/bg/regions/blagoevgrad/>

⁸ Регионален план за развитие на Югозападен район за периода 2014-2020 г., с. 40

Областта има сравнително нисък дял спрямо средното за страната на водоснабденото население – само 95,5% през 2010 г. при средно за страната 99%.

В плановите документи и регионалните профили се отбелязва, че през 2011 г. в областта има дванадесет болнични заведения, което гарантира средната за страната осигуреност на човек от населението. Въпреки нарастването на броя преминали хора през болничните заведения, в последните десет години по този показател областта е на ниски за страната нива – през 2011 г. на хиляда души 191 са преминали през болнични заведения при най-високи нива в област Пловдив - 390 души. По-ниското равнище на показателя в сравнение с останалите области в определена степен може да се отдаде на това, че областта има сравнително по-млада възрастова структура на населението.

Към началото на 2011 г. в областта се наблюдава увеличение на вредните емисии (след регистрирано плавно намаляване до 2006 г.). Стойностите обаче остават много под средното за страната ниво. За това допринасят планинския релеф, известно технологично обновление и закриване на някои неефективни и замърсяващи производства. През зимния период в областта замърсяването нараства като причина за това са емисиите от битовото отопление⁹. В периода 2010-2011 г. е актуализирана Общинската програми за управление на качеството на атмосферния въздух на територията на община Благоевград като са включени допълнителни мерки и дейности за подобряване на състоянието на атмосферния въздух чрез премахване на съответните причини/замърсители. Отчита се обаче, че реализираните досега мерки са недостатъчни за постигането на нормите за качество на атмосферния въздух¹⁰.

Към 2010 г. на територията на областта има две действащи пречиствателни станции за отпадни води, които обслужват около 26% от населението, което е изключително недостатъчно. Проектният капацитет на действащите селищни пречиствателни станции за отпадъчни води в областта е повече от три пъти по-нисък от средния за страната. Започналите проекти в някои общини се очаква да подобрят

⁹ Съгласно Директива 2006/32/ЕО за енергийна ефективност при крайното потребление и енергийните услуги, всички страни – членки на Европейския съюз следва да постигнат спестяване на горива и енергии до деветата година от прилагането на Директивата (2016 г.) в размер на 9 % от усреднената стойност на крайното енергийно потребление за периода 2001-2005 г. или 7 291 GWh за България.

¹⁰ Регионален план за развитие на Югозападен район за периода 2014-2020 г., с. 53

ситуацията в близко бъдеще. В процес на изграждане към 2012 г. са шест нови пречиствателни станции за отпадни води, както и две за питейна вода¹¹.

За област Благоевград се установява, че към 2010 г. 98% от населението живее в места, за които има организирано сметосъбиране, като на територията на областта има изградени 6 депа. Събраните битови отпадъци на човек от обслужваното население са на средните нива за страната, като се наблюдава тенденция за плавно намаляване през годините.

Положителна е тенденцията, че в домакинства с нисък интензитет на икономическа дейност живеят само 2,2% от жителите на областта (2009 г.), което е най-добрият резултат в страната за съответната година. Два пъти по-нисък от средния за страната остава и дялът на хората, живеещи под относителната линия на бедност на областта – едва 10,2%. Един от всеки трима жители на област Благоевград (35%) попада в групата на хората, живеещи с материални лишения при средни нива за страната от около 45%. Около половината от жителите на областта не са доволни от стандарта си на живот, но в сравнение със средната за страната оценка на качеството на живот този дял остава сравнително висок. Висока е оценката за условията и възможностите за работа и получаване на образование. Престъпността в областта, измерена като съотношение между броя на регистрираните престъпления и броя на населението, също остава по-ниска от средната за страната, макар да бележи ръст от 25% в периода 2008-2010 г.¹²

Позитивните отговори и благоприятните стойности обаче не вдъхват увереност у населението - 18% от анкетиранияте заявяват, че биха напуснали областта, ако имат такава възможност. Освен ползващата се с традиционно ниско доверие в страната съдебна система, жителите на областта проявяват слабо доверие към областната и общинската администрация и здравеопазването.

Факт е и, че въпреки наличието на две висши учебни заведения дялът на хората с висше образование сред населението в трудоспособна възраст е по-нисък от средния за страната. Причина за тези стойности се приема вероятността част от завършилите да напускат областта след дипломирането си.

¹¹ По данни на <http://www.regionalprofiles.bg/bg/regions/blagoevgrad/>

¹² Цит. изт.

Оценките на населението за качеството на работа на обществените институции са над средното за страната ниво, но въпреки това повече хора в сравнение с останалите области заявяват, че биха се преместили в друга област.

И в същото време, в регионалния профил се уточнява, че сравнително ниските местни данъци и такси, бързите и качествени административни услуги и високото доверие на бизнеса в институциите прави Благоевград една от най-добрите области за правене на бизнес в страната. Областта е една от малкото, в които бизнесът оценява по-скоро положително големината на местния пазар и качеството на местната инфраструктура. Близко 60% от анкетираните са доволни от качеството и бързината на административните услуги, а повече от половината посочват достъпа до кредит и европейските средства като имащи позитивен ефект върху техния бизнес. Нивото на корупция също се смята за много ниско - между 60 и 75% от анкетираните имат високо мнение за местната администрация, съдилищата, органите на реда и регионалните държавни структури¹³.

За да се оцени настоящата и потенциална конкурентоспособност на малките и средни предприятия, преобладаващи в сферата на туризма в област Благоевград и по-конкретно в община Благоевград следва да се проведе SWOT анализ. За целта, като база за анализ може да послужи изнесената публично достъпна информация в плановете за развитие на областно и общинско ниво¹⁴. В документа „Областна стратегия за регионално развитие на област с административен център Благоевград за периода 2005–2015 г.“ се представя анализ на силните и слабите страни, на възможностите и заплахите и се посочва, че стратегическото развитие на територията, включващо и аспекта на туризма следва да се основа на три ключови елемента: природа, кръстопът, хора¹⁵. Изхожда се от стратегическото географско разположение на областта и възможностите за трансгранични връзки. Залага се на опазване на природното богатство, историческите и културни паметници, на и унаследените и културни традиции и се

¹³ Информация на http://www.regionalprofiles.bg/var/docs/Profiles-2012/Blagoevgrad_2012.pdf

¹⁴ План за развитие на община Благоевград за периода 2004 – 2013 година, с. 9; План за развитие на община Благоевград за периода 2007 – 2013 година; Областна стратегия за регионално развитие на област с административен център Благоевград за периода 2005–2015 г. - <http://www.bl.government.bg>

¹⁵ Цит. изт., с. 124

предвижда осигуряване на улеснен достъп до тях. Извежда се особено важната цел, популяризирането им да провокира уважение и гордост у местното население, както и упование за бъдещето на поколенията.

От своя страна, „Планът за развитие на община Благоевград за периода 2007 – 2013 година“ отчита явните слабости като недостатъчни местни финансови възможности за реализиране на инвестиционни проекти, неадекватност на малките предприятия към изискванията на европейските стандарти, недобре развити системи за третиране на отпадъците и липса на публично-частни партньорства. Но също така и разкирва широк набор от потенциални възможности, особено в сферата на туризма и ползващи се от резултатите от изпълнението на разнообразни проекти, особено в обхвата на трансграничното партньорство. Подчертава се ефекта от изграждането на автомагистрала „Струма“, повишаването на конкурентоспособността на човешкия ресурс, при наличието на два университета, както и непосредствените ползи от усвояването на потенциала от термални води, особено в общинския център.

На този фон, изследването на взаимоотношенията между малките и средни предприятия и съответната територия, разглеждана като туристическа дестинация, има за цел да покаже, че слабостите на територията като цяло се превръщат в слабости на дестинацията и рефлектират върху конкурентоспособността на туристическите предприятия от малък и среден мащаб. Преди всичко в стратегически, отколкото в оперативен план. Така, на пръв поглед се открояват недостатъчния размер на финансови средства, слабите мениджмънт и маркетинг, липсата на стандарти и гаранции за качество, инертност и силна зависимост от външни фактори.

От друга страна, силните страни на туристическата дестинация и малките и средни предприятия по територията ѝ се асоциират главно с гъвкавост и способност да се предложат, туристически продукти, според капризите на потребителите и динамиката в пазарната конюнктура. Сила, от особено значение за тяхното съществуване. Малките и средни предприятия с не големи разходи могат да се идентифицират с печеливши пазарни ниши, да установят техните потребности и очаквания изисквания, и да направят опит да отговорят на тези специализирани нужди. Мащабът на предприятията също така позволява предприемачите да осъществяват пряк контрол върху дейността, както и да поддържат бързи и ефективни управленски

реакция към външните предизвикателства. Същевременно, опростената организационна структура осигурява ефективен контрол върху процеса на предоставяне на услуги и прави възможно индивидуализирането на обслужването. В допълнителна степен, живите традиции, природните и културните ресурси, както и местните хора са значителен актив за туризма. За да опознаят туристите местния потенциал, то именно туристическите предприятия в общината, подпомогнати от браншови организации и публична власт би трябвало да предложат продукт, базиран на специални събития като празници, фестивали, карнавали и т.н. Това предложение повдига въпроса за една друга необходимост – от поставянето на акцент от малките и средни предприятия върху характера на взаимоотношенията им с потребителите, доставчиците, на служителите, конкурентите и разбира се, всички останали участници в индустрията на туризма. Индивидуалното отношение, коректните бизнес партньорства и сделки, както и отговорното отношение към персонала могат да индуцират лоялност, така важна за постигането на устойчивост в извършваната дейност. Фактът, че в при подобни стопански структури ангажираността на семейството с бизнеса е висока, позволява поддържането на висока гъвкавост и ефективност при вземането на решения. За съжаление обаче, същото това обстоятелство е причина да се позволяват случаи на нерегламентирани трудови практики, които се пренасят и към останалите служители, извън семейството. При все това, силната обвързаност на членовете на семейството с осъществяваната дейност допринася за постоянно стимулиране на личния интерес към постигане и поддържане на максимално съответствие между туристическото търсене и предлаганото туристическо обслужване. Още повече, че семейният бизнес има съществено значение за развитието на икономиката и създаването на националното богатство¹⁶.

ЛИТЕРАТУРА

Мадгерова, Р., В. Кюрова, 2012, Състояние, характеристики и проблеми на семейното предприемачество, Сборник научни статии „Предприемачество и икономика“, Унив. Изд. „Неофит Рилски“, Благоевград, сс.20-31

¹⁶ Мадгерова, Р., 2012, Състояние, характеристики и проблеми на семейното предприемачество, Сборник научни статии „Предприемачество и икономика“, Унив. Изд. „Неофит Рилски“, Благоевград

http://www.regionalprofiles.bg/var/docs/Profiles2012/Blagoevgrad_2012.pdf

<http://www.nsi.bg/census2011/pagebg2.php?p2=36&sp2=37&SSPP2=39>

План за развитие на община Благоевград за периода 2004 – 2013 година

Областна стратегия за регионално развитие на област с административен център Благоевград за периода 2005–2015 г., достъпен на адрес: <http://www.bl.government.bg>

Регионален план за развитие на Югозападен район за периода 2014-2020 г.

Оценка на потенциала на ВЕИ Благоевградска област, достъпна на адрес: http://www.aenergy.bitiefoundation.com/downloads/Oценка_na_potenciala_na_VEI_Blaguevgradska_oblast.pdf